

Степан Сливка

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та філософії права
tfp2014@i.ua

ХРИСТИЯНСЬКІ ЖИТТЄДАЙНІ НОРМИ: МЕТААНТРОПОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

© Сливка С., 2018

Досліджено життєдайні норми в метаантропологічному аспекті. Основну увагу зосереджено на характеристиці чеснот. Доводиться, що процес чеснот у метаантропологічному вимірі має природні детермінанти, адже християнські життєдайні норми по-різному виявляються в буденному, екзистенційному та трансцендентальному вимірах. Охарактеризовано життєву методичку з погляду трансцендентного права.

Ключові слова: чесноти; норми; мета антропологія; екзистенція; трансцендентне право; метаантропологічний вимір; фортуна; традиції; мораль; буденне; граничне; позаграничне; ордологія; екзистенціологія трансцендентологія.

Степан Сливка

ХРИСТИАНКИЕ ЖЫЗНЕННЫЕ НОРМЫ: МЕТААНТРОПОЛОГІЧНЕ ОБОСНОВАНИЕ

В статье исследованы животворные нормы в метаантропологическом аспекте. Основное внимание сосредоточено на характеристике качеств. Доказывается, что процесс добродетелей в метаантропологическом измерении имеет природные детерминанты, ведь христианские животворные нормы по-разному проявляются в повседневной, экзистенциальном и трансцендентальном измерениях. Охарактеризованы жизненную методичку с точки зрения трансцендентного права.

Ключевые слова: добродетели; нормы; метаантропологии; экзистенция; трансцендентное право; метаантропологический измерение; фортуна; традиции; мораль; буденное; предельное; позаграничне; ордологія; екзистенціологія; трансцендентологія.

Stepan Slyvka

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University,
Department of Theory and Philosophy of Law,
Sc. D., Prof.

CHRISTIAN LIFE STANDARDS: METHANOTROPOLOGICAL REASONS

The article investigates life-giving norms in the meta-anthropological aspect. The focus is on the characterization of virtues. It is proved that the process of virtues in a meta-

anthropological dimension has natural determinants, since Christian life-giving norms are manifested in everyday, existential and transcendental dimensions in different ways. The life-style technique from the point of view of transcendental law is described.

Key words: virtues; norms; metanthropology; existential; transcendental law; metanthropological measurement; fortune; traditions; morality; everyday; marginal; extraterrestrial; ordology; existential; transcendental.

Постановка проблеми. Людина із зовнішнього, буденного, світу через внутрішній, екзистенційний, повинна повернутися у вищий трансцендентний світ, піднятися на небо. Цей духовний шлях до вищого світу є складним і тернистим та потребує певного нормативного забезпечення, своєрідного плану дій.

Аналіз дослідження проблеми. У науковій літературі практично не досліджено християнських життєдайних норм у метаантропологічному вимірі. Правова дійсність постійно поповнюється новими поняттями, дефініціями, про які суспільство на інтуїтивному рівні пробує пропонувати свої послуги у можливих прогалинах (якими суспільство на інтуїтивному рівні намагається заповнити наявні прогалини). Це, зокрема, стосується й чеснот.

Мета статті – обґрунтувати і проаналізувати християнські життєдайні норми в метаантропологічному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Основою виконання плану дій для набуття, так би мовити, членства у вищому світі є Десять заповідей Божих і Дев'ять заповідей блаженств. Тобто Божий Промисел має онтологічне місце у Старому і Новому Завітах. Однак ці беззаперечні безпримусові методологічні, нормативні вимоги потребують добре продуманої методики невідхилення від шляху святості й блаженства. Методику засвоєння онтологічних норм склала сама людина, людське суспільство, Церква, держава. Вона не має таємниць, а відображає ставлення світу до християнства, його мети. Предметом необхідної духовної методики, яку досліджують християнська ордологія, християнська екзистенціологія та християнська трансцендентологія, є такі життєдайності: елементарна і вища мораль, звичаї, етика і чесноти.

Так, християнська ордологія досліджує спеціальну діагностику Церкви про ефективність впливу народних звичаїв та елементарної моралі на трансцендентну поведінку людини.

Звичаї (які можна назвати народними) розуміють як форму поведінки людей, яка в результаті багаторазового повторення набуває стійкості, закріплюється у практичному досвіді, психології, а також ідеології тієї чи іншої соціальної групи. Людина, що входить до певної соціальної групи, засвоює її вимоги з дитинства. Звичай не залишає сумніву в тому, чи дотримуватись його вимог, бо не дає можливості вибору. Людська ініціатива у звичаї не проявляється, на певному етапі появляється реакційність, що потребує тривалої боротьби, у підсумку якої безпечність його вимог вдається подолати [7, с. 195–196]; правило поведінки людей, що склалося в процесі їхнього співжиття, ввійшло у звичку, побут і свідомість тієї чи іншої групи або всього суспільства. Звичаї з'явилися разом з виникненням людського суспільства, внаслідок повторювання однакових вчинків, які згодом набули загального значення, стали нормою [10, с. 240]. У ролі звичаю можуть виступати загальноприйняті трудові навички, форми суспільно-політичної діяльності, сімейних відносин, релігійні обряди, громадські свята тощо. У вужчому тлумаченні звичай охоплює тільки такі дії, які люди відтворюють стихійно [12, с. 222].

Зрозуміло, що майже всі звичаї є народною творчістю, впливають з релігійних особливостей, способу життя та інших чинників. Тому християнська ордологія з буденних норм життя вибирає ті, які є природно-методологічними, визнані Церквою, канонічним правом.

Елементарні моральні норми стосуються дій людини і часто називаються буденною мораллю. Мораль, за енциклопедичним визначенням, як правило, є “неписаним законом”, реалізуючи свою регулятивну функцію передусім шляхом (на рівні або за допомогою) буденної свідомості. Вона

генетично наближається до феномену звичаю [1, с. 657]. Основними проблемними питаннями в моралі є питання про те, що таке “добрий звичай”, що порядно, що уможливорює спільне життя людей, у якому кожен відмовляється (найменше через розуміння того, що вважається правильним) від частини особистих життєвих цінностей на користь соціальних [11, с. 282].

Зіставляючи елементарну мораль як систему суспільних вимог, норм і правил поведінки з людьми та природою зі звичаями, які стали шаблонами в поведінці, звичками, зазначимо, що дотримання їхніх невидимих імперативів є добровільним. Але невиконання моральної дії отримує більший громадський осуд, ніж невиконання звички, оскільки суспільство, а іноді й держава більше звертають на них увагу. Мораль більше “очищена” від другорядних, застарілих елементів. Крім того, моральна дія може поглинути звичку. У народі звичаї частіше можуть критикувати, аніж мораль, оскільки звичаї швидше “старіють”, відстають від цивілізованого життя.

Поняття звичаїв та моралі непросто мають різний зміст: описовий, прескриптивний. Вони протиставляються одне одному як два різні підходи (антропологічний та соціологічний чи теологічний та конфесійний) до людської поведінки: вибір першого терміна може означати заперечення будь-якого теоретичного і нормативного підходу, а віддання переваги другому може бути ознакою відстоювання універсальності [3, с. 375–376].

Наголосимо, що в цьому випадку розглядаємо звичаї й елементарну мораль у буденному вимірі, який досліджує ордологія. У цьому вимірі йдеться не тільки про поведінку, фізичні дії, а й про думки і почуття. Поведінка й дія ще не визначають повністю християнської моралі, оскільки характеризують лише зовнішні імперативи. Це тільки видима частина, яка часто буває недостовірною, неправдивою, тобто неонтологічною. Невидима частина полягає в тому, що народні звичаї й елементарна мораль повинні набути статусу “християнських”. Цього можна досягти за допомогою наведених нижче методик метаантропологічних вимірів.

Методика християнської екзистенціології полягає в тому, що її предметом є вища мораль і етика. Про вищу мораль у науковій літературі є небагато згадок, хоча вона існує як мораль у думках і почуттях.

Заслугує на увагу ідея моралі в опорах різноманітності та історичності, що реалізується у двох протилежних формах: раціональне обґрунтування та апологетичний дискурс. Раціональне обґрунтування моралі міститься в сукупності правил, які мають отримуватися внаслідок дедуктивного міркування. Це міркування не звертається до досвіду, але за браком безпосереднього раціонального обґрунтування встановлюється “перехідна мораль” – попередня мораль, головною ознакою якої є те, що, не обмежуючись лише відповідністю звичаям, вона має містити й інші правила. Апологетичний дискурс полягає в перетворенні моралі на її захист з наявністю догм. Немає іншої легітимної моралі, окрім моралі, яку надихає релігія. У божественній моралі, яка є досить авторитетна, людина може знайти для себе великі цінності. Насправді мораль відображає християнського Бога. Тому небажано замінювати мораль звичаями чи вносити до звичаїв моральні норми [3, с. 376–377].

Характерною ознакою божественності моралі є наявність моральних цінностей. До них належать зокрема, такі моральні категорії, як любов до ближнього, повага до старших, богослужіння тощо. Мораль – це частина індивідуального мікрокосмосу, вона є одним із моментів, які визначають для особистості картину світу [11, с. 282]. Структура моралі охоплює моральні погляди, смисложиттєві орієнтації та ідеали, моральні почуття, традиції, норми, принципи, заповіді, молитви, метавідносини, вчинки, оцінки, категорії добра, совісті, честі, справедливості, щастя та ін. Сюди ж належать моральні якості особистості, феномени милосердя, благодійності, доброчинності [1, с. 657]. Це є внутрішні імперативи моралі, які й визначають переважно екзистенцію людини. Важливим екзистенціалом є етика як наука про мораль.

Етика як філософська наука зосереджує увагу на проблемах сутності функціонування моралі, досліджує специфіку моральних норм і цінностей та шляхи їх обґрунтування, з’ясовує моральні аспекти людської свідомості, діяльності, спілкування і світоставлення, аналізує мову моралі, значення і функції моральних висловлювань [12, с. 204]. Християнська етика – це християнсько-богословське вчення про мораль, основане на моральних принципах і нормах

Біблії, передусім Нового Завіту. Наріжним каменем у системі християнської етики є моральні заповіді Нагірної проповіді, головна з них – християнська любов. Важливе місце відведено і заповідям Декалогу. Основні ідеї християнської етики ґрунтуються на вченні про добро і зло, гріх і спокуту, Божу благодать, про сприйняття страждання як засобу очищення, піднесення духу над плоттю тощо [8, с. 110].

Християнська етика як вчення впливає з людського вчення про Десять заповідей Божих і Дев'ять заповідей блаженств, що посідає центральне місце в екзистенції людини, але мікрокосмос потребує реалізації цих учень, щоб бути максимально наближеним до макрокосмосу. Ця реалізація здійснюється в чотирьох формах: дотримання, виконання, використання і застосування.

Етика не залежить від догм, усталених моральних катехизисів. Вона стає дедалі успішнішою наукою. Адже мораль є категоричним імперативом, а етика – гіпотетичним (гаданим, науковим). Це розрізнення є вирішальним. Так, у випадку моралі дію визначено безумовним імперативом, її застосовують категорично, за таких умов свідомість діє відповідно до обов'язку. Про етику йдеться тоді, коли дію визначено гіпотезою, яку підказала їй поведінка, що можна назвати також імперативом розсудливості. Термін “етика” окреслює невизначену турботу про мораль, яка заледве приховує всі можливі компроміси з інтересами моменту [3, с. 376–378]. Імператив розсудливості щодо поведінки людини є етичним імперативом, який властивий людині великої мудрості. Досягти такого високого ступеня мудрості є завданням чеснот, які досліджує християнська трансцендентологія, вона ж вводить поняття вищої етики.

Методика християнської трансцендентології бере початок в ортології, а потім екзистенціології: вчення про елементарну мораль (зовнішній імператив), етичне вчення про вищу мораль (внутрішній імператив), найвища етика як вчення про чесноти (метаімператив). Зміст цих трьох вчень зводиться до того, що зовнішній і внутрішній імперативи моралі є творінням людини. Тобто моральна методика в буденному і моральна методика в екзистенції є необхідною базовою методикою християнської моралі, але їх недостатньо, оскільки вони є людськими, тобто неонтологічними. Онтологічною методикою християнської моралі є прохання людини про чесноти від Бога, що супроводжується Його благодаттю, та процес їх отримання.

Отримання онтологічних чеснот без прохання людини є результатом Божого Промислу, турботи про людину. Зокрема, йдеться про такі кардинальні чесноти, як віра, надія та любов, без яких життя людини як надприродної істоти неможливе. Завдання людини полягає в тому, щоб розвивати, зміцнювати ці чесноти за допомогою Церкви.

Прохання про набуття інших чеснот також не проходить повз Церкву (воно, як правило, здійснюється під час богослужінь). Крім того, потрібні щонайменше ще дві додаткові умови: страх Божий (діяння людини про набуття (діяння людини задля набуття чеснот) і благоговіння (відчуття високого переживання безпосередньої присутності Бога в житті, у конкретній ситуації). Перебування людини в таких екзистенційних станах, в епіфанії (відчуття появи божества) дає підстави для задоволення прохання надання конкретно вказаних і необхідних чеснот.

Усі чесноти є духовними законами, які умовно записані в серці людини, що гарантує їй великі творчі здібності, зміцнює її володарство (владарювання) на землі. Ці трансцендентальні таємниці про олюднення людини, народження або відродження її духу визволяють з полону осудження та смерті.

Чеснота має співвідноситися з двома фундаментальними парадигмами: парадигмою чесноти/фортуни (випадок, доля, талан) як принципу відмінності та парадигмою чесноти як рішення та рішучої поведінки. Перехід від першої до другої парадигми відбувається завдяки переоцінюванню якостей, які традиційно асоціюють із чеснотою, що призводить до зняття цих двох парадигм у контексті фортуни, зрозумілої як історична необхідність. Цій необхідності підкоряється абстрактна чеснота. Співвідношення між чеснотою і фортуною встановлюється у формі нестійкої рівноваги, від якої залежить успіх чи неуспіх справи. Тому чеснота є справою рішення, визначеності сміливості. Звідси впливає, що на тлі необхідності чеснота є сукупністю вчинків та рішень, що додають могутності індивідові [2, с. 473].

Видається, що природа людини містить чесноти і фортуни. Чесноти надаються людині за її розсудливість, діяльність за необхідністю (необхідну діяльність), бажання активно виконувати своє онтологічне призначення у світі та інші життєдайні характеристики. Фортуна також залежить від багатьох життєдайних факторів, але вона, як правило, не випрошується в Бога. Успішна ситуація впливає з Промислу Божого, із взаємодії системи природних законів та їхнього впливу на людину, її долю. Чеснотлива людина є наслідком виконання онтологічних завдань у різних метаантропологічних вимірах. Тоді всі чеснотливі вчинки в діях, думках і почуттях будуть оцінені вищою правдою про спасіння.

Усі чесноти можна класифікувати за метаантропологічними ознаками, та все-таки не класифікація відобразить бажання людини в культурологічній діяльності світу (зацікавлення людини культурологічною діяльністю світу або бажання людини брати участь у культурологічній діяльності світу), прийняття/неприйняття марнотного блукання думок, що відповідно породжує або застерігає від проявів протилежностей чеснот – різноманітних пристрастей (душевних і тілесних).

Християнське життя – то життя, в якому людина двигаче свій хрест, терпить і йде слідом за Ісусом Христом. Це життя стоїть на твердій основі, на жертві зі себе [9, с. 124–125]. Щоб стати “досконалою”, людина повинна все своє життя працювати над собою, стесувати зі себе гріховний блуд, щоб чистою постати перед Господом й увійти в Царство Небесне [6, с. 6]. Поки що людина перебуває в земному Царстві Божому, що є найдосконалішим, керованим Божим Провидінням ладом у житті окремої людини й суспільства, у якому здійснюється Правда Божа і за якого людство перебуває у блаженному єднанні з Богом [5, с. 23]. Під час свого земного перебування люди мають необхідну допомогу з боку Церкви, життєдайні норми, вони можуть об’єднуватися у християнські (онтологічні) течії тощо, проте для багатьох з них це виявляється безрезультатним. Як відомо, свого часу трансцендентний Бог став людиною для людства, тобто Господь більше наближається до нас, ніж ми один до одного. Тепер потрібно враховувати, що людині дано життєдайні норми, які спонукають її до активного і свідомого їх виконання.

Висновки. Отже, християнські життєдайні норми по-різному виявляються в буденному, екзистенційному і трансцендентальному вимірах. Життєва методика повинна бути такою, щоб кожний день людина проживала праведно, у буденне життя потрібно вкладати всі онтологічні екзистенційні норми під контролем трансцендентного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Всемирная энциклопедия: философия / гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. М.: АСТ; Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. 1312 с.*
2. *Європейський словник філософії: Лексикон неперекладностей: у 4 т.: пер. з фр. 2-ге вид., випр. К.: Дух і Літера, 2011. Т. 1. 576 с.*
3. *Європейський словник філософії: Лексикон неперекладностей: у 4 т.: пер. з фр. К.: Дух і Літера, 2011. Т. 2. 488 с.*
4. *Кислашко О. П. Християнське виховання дітей у сім’ї: навч.-метод. посіб. К.: Духовна вісь, 2016. 388 с.*
5. *Кислашко О. П. Християнська педагогіка: навч. посіб. К.: Духовна вісь, 2015. 510 с.*
6. *Кислашко О. П., Сіданіч І. Л. Християнські чесноти особистості: навч. посіб. К.: Духовна вісь, 2017. 448 с.*
7. *Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. К.: Довіра: Генеза, 1996. 942 с.*
8. *Релігієзнавчий словник / за ред. А. Колодного і Б. Лобовика. К.: Четверта хвиля, 1996. 392 с.*
9. *150 думок Митрополита Андрея Шептицького / упор. Тереза Ференц. Львів: Свічадо, 2015. 144 с.*
10. *Українська радянська енциклопедія: [у 12 т.]. Т. 4 / голов. ред. М. П. Бажан. 2-ге вид. К.: ГР УРЕ, 1979. 560 с.*
11. *Философский словарь: основан Г. Шмидтом: пер. с нем. / под ред. Г. Шшикоффа; общ. ред. В. А. Малинина. 22-е, новое, перераб. изд. М.: Республика, 2003. 575 с.*
12. *Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 744 с.*

REFERENCES

1. *Vsemirnaja jenciklopedija: filosofija* [World Encyclopedia: Philosophy] / gl. nauch. red. i sost. A. A. Gricanov. Moscow : AST ; Mn. : Harvest, Sovremennyj literator Publ., 2001. 1312 p.
2. *Yevropeis'kyi slovnyk filosofii: Leksykon neperekladnosti* [European Dictionary of Philosophy: Lexicon of Implications] : u 4 t. : per. z fr. Vyd. 2, vypr. Kyiv: Dukh i Litera Publ, 2011. T. 1. 576 p.
3. *Yevropeis'kyi slovnyk filosofii: Leksykon neperekladnosti* [European Dictionary of Philosophy: Lexicon of Implications] : u 4 t. : per. z fr. Kyiv: Dukh i Litera Publ, 2011. T. 2. 488 p.
4. Kyslashko O. P. *Khrystyians'ke vykhovannia ditei u sim'i* [Christian upbringing of children in the family] : navch.-metod. posib. Kyiv: Dukhovna vys' Publ, 2016. 388 p.
5. Kyslashko O. P., Sidanich I. L. *Khrystyians'ka pedahohika* [Christian pedagogy]: navch. posib. Kyiv: Dukhovna vis' Publ, 2015. 510 p.
6. Kyslashko O. P. *Khrystyians'ki chesnoty osobystosti* [Christian virtues of personality]: navch. posib. Kyiv: Dukhovna vis' Publ, 2017. 448 p.
7. *Mala entsyklopediia etnoderzhavoznavstva* [Small encyclopedia of ethno-state studies] / NAN Ukrainy. In-t derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho ; redkol. : Iu. I. Rymarenko (vidp. red.) ta in. Kyiv: Dovira: Heneza Publ, 1996. 942 p.
8. *Relihiieznavchyi slovnyk* [Religious dictionary] / za red. A. Kolodnoho i B. Lobovyka. Kyiv: Chetverta khvyliia Publ, 1996. 392 p.
9. *150 dumok Mytropolita Andreia Sheptyts'koho* [150 thoughts of Metropolitan Andrey Sheptytsky] / upor. Tereza Ferents. L'viv: Svichado Publ, 2015. 144 p.
10. *Ukrains'ka radians'ka entsyklopediia* [Ukrainian Soviet Encyclopedia] : [u 12 t.]. T. 4 holov. red. M. P. Bazhan. 2-he vyd. Kyiv: HR URE Publ, 1979. 560 p.
11. *Filosofskij slovar': osnovan G. Shmidtom* [Philosophical dictionary: founded by G. Schmidt] : per. s nem. / pod red. G. Shishkoffa ; obshh. red. V. A. Malinina. 22-e, novoe, pererab. izd. Moscow: Respublika Publ, 2003. 575 p.
12. *Filosofs'kyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical Encyclopedic Dictionary] / za red. V. I. Shynkaruka. Kyiv: Abrys Publ, 2002. 744 p.

Дата надходження: 20.02.2018 р.